

BORSA'DA KAMUOYUNU AYDINLATMANIN ÖNEMİ VE BASIN

Arş.Gör.Şevket SAYILGAN
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

1- KAMUOYUNUN BİLGİLENDİRİLMESİ

Borsanın bir ülke ekonomisi için ne kadar önemli işlemlere sahip olduğunu daha önceki yazımda belirtmiştim (DEMOKRATİK EKONOMİ VE BORSA, Marmara İletişim Dergisi sayı:6, Nisan 1994). Bu sayılan işlevlerinin (Ekonomide kaynak yaratma, Piyasada tek fiyat oluşturma, Ekonominin Barometresi olması, Sermayenin hareketliliğinin kolaylaşması, Mülkiyetin ve Sermayenin tabana yayılmasına yardımcı olması, Ekonomide kaynak yaratması) gerçekleşmesi Kamuoyunun doğru ve hızlı bilgilendirilmesi ile mümkündür. Kamuoyunun bilgilendirilmesi gerçi hukuki metinler içinde yerini almasına rağmen (2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 6., 10., 16., 26., 47. maddelerinde yer almaktadır.) kavram ayrıca medyanın kamuoyunu oluşturma işlevi yönünden de ele alınması gerekmektedir.

Bugün yaşanan bir çok örnekte de görüldüğü gibi borsa kamuoyunu aydınlatma işlevinin tam ve doğru işletilmediği için belli grupların büyük kazanç merkezleri haline gelirken geniş halk kitlesi gözünde bir kumar yeri görüntüsünden kurtulamamaktadır. İnsanlar borsaya kısa sürede yüksek oranlı kazançlar elde etmek için gelmekte bu amaçla geldikleri içinde yukarıda belirtmiş olduğum işlevlerini borsa yerine getirememektedir. Temel işlevi olan sermayenin ve mülkiyetin tabana yayılması spekülatif beklentilerin üst düzeyde bulunması ve kurumsal bilgilerin gelmemesi veya yanlış gelmesi nedeniyle gerçekleşemediği gibi gelir dağılımı bozukluğuna beraberinde sosyal sorunlar da neden olmaktadır.

Günümüz modern toplumlarının yönetim şekli olan demokrasi ancak

ülke içi ekonomik dengelerin sağlanması ve bu dengelerin sürekliliğinin devamı ile mümkündür. Sonsuz tüketim ve sonsuz üretim anlayışı üzerine kurulmuş olan bugünkü sistemler için rakipsizdir diyebiliriz (bugün için). Böylesine özelliklere sahip olan bu sistemlerin can damarlarını ise borsalar oluşturmaktadır. Borsadaki devinim onların üretim düzeylerini de belirlemektedir. Bu kadar büyük üretim düzeylerine ulaşmak için gerekli olan finans ise maliyeti düşük ve sınırlı olmamalıdır(1). İşte bu noktada borsa devreye girmekte finans problemini çözücü etkisini göstermektedir. Ancak gerekli açıklığı göstermeyen bu sebeple de güven ortamını sağlayamayan borsalar ekonominin gerekli olan düşük maliyetli ve sınırsız finans ihtiyaçlarını sağlayamaz. Sağladığı zannedilirse de bu spekülatif bir hareketten öteye gidemez. Böylece de gerekli olan finans ihtiyacı ülke ekonomisinin de üstüne bir yük oluşturacak şekilde sağlanmaya çalışılır.

Günümüzde gelişmiş ekonomilerde dahil olmak üzere dünya ticaretin de yaşanılan bir durgunluk sözkonusudur. Bu durgunluğun temelinde, nasıl bir ülke içinde gelir dağılımı bozukluğu ekonomik sıkıntıya neden oluyor sa aynı durum Dünya Ekonomisi içinde geçerlidir. Gelişmişlik düzeylerinin birbirlerinden çok büyük oranlarla farklı olan ülkelerin oluşturduğu bir dünyadaki ekonomik sıkıntının gelişmiş ülkeleride uzun vadede de olsa etkilememesi imkansızdır(2). İşte burdan şu sonucu çıkarmamız herhalde yanlış olmayacaktır ; borsanın gelir dağılımındaki düzenleyici etkisi öncelikle mikro ölçekte yani ülke bazında sonrada makro ölçekte yani uluslararası anlamda etkili olacaktır. Tabi öncelikle borsaya katılımın gruplara bağımlı olmasının engellenmesi halka inmesi ve yaygınlaşmasının sağlanması ile mümkün olacaktır. Bu durumun gerçekleşmeside kamuoyunun doğru ve hızlı bilgilendirilmesi ile mümkündür.

Finansal piyasaların tümünde olduğu gibi Borsa'da da bilgi, para demektir(3). Hisse senedi alım satımı yapanların doğru karar vermeleri için doğru bilgilere sahip olmaları gerekir. Şirketler, sektörler, rakip yatırım araçlarının durumu, genel ekonomi ve nihayet siyasi konulardaki bilgiler ne kadar doğru ise borsa da bulunan kimselerde o oranda doğru kararlar verebilir.

Makro ekonomiden şirketler düzeyine kadar inen bir bilgilenemeyi gerektirdiği için belki de borsa ve borsayı oluşturan diğer organlar finans piyasaları içinde en geniş bilgiye ihtiyaç duyan grubu oluşturmaktadırlar.

Ancak ülkemiz için belirtecek olursak diğer konularda olduğu gibi bu konuda da bilgiye ulaşmak Türkiye'de hiç kolay değildir. Bu sebeple basının

en önemli işlevinin bilgilendirme olduğu da gözönüne alınacak olursa ekonomi basınına burada çok önemli görevler düşmektedir. En etkili ve en fazla kitleye ulaşabilen araçlardan olan basının borsanın gelişmesi ve kamuoyunun aydınlatılması işlevinin sağlıklı işletilmesi için çok önemli kamusal sorumluluğua sahiptir. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi de tabidir ki yeterli bilgi düzeyine sahip elemanlarla mümkündür. Doğaldır ki bu belirtilen şart asgari şarttır. Gerçekte en önemlisi basının kamuoyunun aydınlatılması ve bilgilendirilmesindeki görevinin belli çıkarlar doğrultusunda kullanılmamasıdır. Burada da karşımıza basın işletmelerinin patronları ve onların kamusal yarara karşı kişisel karı tercih etmeleri sorunu çıkmaktadır. Bu durum bizi beraberinde günümüzde basının temel sorunları arasında sayılan basın kuruluşlarının holding anlayışına sahip insanlarca yönetilmesi sorunu ile bizi baş başa bırakmaktadır. Ayrıca arkasından basın kuruluşlarının ilan ve reklama olan bağımlılıklarıda kamusal görevlerini yapmama tehlikesiyle toplumun karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Ayrıca burada belirtilmesi gereken önemli bir hususta basının kamu-yu bilgilendirirken ki işlevide çok önemlidir. Çünkü basın bir gazete parasına yatırım danışmanlığı yapacak bir kurum olmamalıdır(4). Eğer bu şekilde davranırsa bilgilendirmediği için taşıdığı sorumluluktan belkide daha ağırını taşıyacaktır. Bilgilendirme için yapılan yayınlar yönlendirmeye (Manipülasyon) yol açacak böylece de belli grupların spekülatif kazançlarına hizmet edilmiş olacaktır.

Siyasi demokrasi de 4. kuvvet olarak nitelenen basın demokratik ekonominde en önemli gücü olacaktır. Tabidir ki bu gücü toplumdaki inanırlığı ve güvenirliliği sağlayacaktır.

Güvenirlilik çok zor sağlanan ancak çok kolay kaybedilen bir kavramdır. Gelişmesinin ekonomik hayatımızdaki yerini vurguladığım borsanın, yerleşmesinde de büyük role sahip basının, sorumluluklarını yerine getirmesi toplumsal refahımız içinde büyük öneme sahip olacaktır.

2- İLETİŞİM ARAÇLARININ GÜCÜ

Bugünkü ekonomik sistem eğer dünya üzerinde çoğunluk tarafından kabul görür şekilde uygulanıyorsa bunda iletişim araçlarının gücü inkar edilemez. İletişim araçlarının gelişimi beraberinde eskiden ütopya olarak kabul edilen Mc Luhan'ın "Dünya Köyü" öngörüşünü bugün yaşanır hale getirmiştir. Bu entegrasyon ekonomik anlamda da yaşantımıza girmiş bizden kilo-

metrelerce uzaktaki bir ülkenin ekonomik probleminden etkilenmemizeneden olmaktadır. Ayrıca ekonomik faaliyetlerimizin hareket alanı gelişmiş sermayenin dolaşım hızı artmıştır. Bütün bu değişimler bilgiyi en değerli mal haline getirmiş ve yaşadığımız çağın isminde "Bilgi Çağı" olması sağlamıştır. Bilginin böylesine önem kazandığı ve mal olarak dolaşıma çıktığı düşünülecek olursa Kitle İletişim Araçlarının da bilgi dolaşımındaki yerinin ve öneminin altını bir kez daha çizmek herhalde yanlış olmaz.

Çağımızda sermayenin uluslararası dolaşımının en fazla olduğu kurumlar borsalardır. Bu sebeble entegrasyonun sağlandığı günümüzde, artık kamuoyunun aydınlatılması ilkesi yalnızca bir ülke için değil uluslararası toplum için geçerlidir.

Burada artık kamuoyunun aydınlatılması ilkesi beraberinde yeni kavramların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunlar Bağımsız Dış Denetim; Gerekliliği, Güvenirliliği olmaktadır(6). Borsa geliştikçe ve derinlik kazandıkça faaliyette bulunan şirketlerin durumu kamuoyuna belli standartlar içinde ve güven içinde açıklanmak zorundadır. Burdan çıkacak bilgiler ise basın yolu ile duyurulmaktadır.

Teknolojinin her alanda ilerlediği özellikle savaş teknolojisinin insanlığı yok edici boyutlara ulaştığı günümüzde ekonomik entegrasyon savaş ihtimalini zayıflatıcı bir özelliğe sahiptir.

Çünkü ekonomik ilişkiler toplumların birbirleri ile olan sorunlarını barışçı yollardan çözümlmelerine yardımcı olur hatta mecbur bırakır. Tabiki ekonomik ilişkiler ancak karşılıklı fayda ortamı ile söz konusudur. Haksız rekabetin olduğu ekonomik ilişkilerde barışın ortadan kalkması yolunda olumsuz koşulları oluşturur. Haksız rekabetin kalkması yukarıda sık sık vurguladığım ülke içi kalkınmada önemli yere sahip olan borsanın gelişmesi ve uluslararası ekonomik ilişkilerde önemli bir role sahip olması ile mümkün olacaktır.

20. yüzyılın son dönemini yaşadığımız bugünlerde görülmektedir ki "yeni dünya düzeni" olarak verilmek istenen düşünce, mantığı içerisinde uygulamada geçersiz kalmaktadır. Soğuk savaş sonrası iki kutuplu dünyanın yerini alan tek kutuplu düzen uluslararası alandaki ekonomik dengesizliklere çözüm getirici uygulamalara sahip olmadığı için beklenen başarı sağlanamamıştır. Temelinde ekonomik çelişkilerin yattığı yaşadığımız dönem ancak gelir dağılımını düzenleyici uygulamalarla rahata kavuşacaktır. Bu konuda

çelişkiyi ortadan kaldıracı özelliğe sahip olan Borsanın uygulama alanı geliştirildikçe etkisi artacaktır. Unutulmaması gereken en önemli gerçek; uluslararası alandaki siyasi ihtirasların antitezi ekonomik çıkarlardır. Ekonomik çıkarların kapitalist sistem içerisinde en adil paylaşılabilirdiği kurum ise Borsalardır.

3- GERÇEK DIŞI BİLGİ VERME YA DA "YALANI GERÇEK GİBİ GÖSTERME" SANATI

Bir hayli karmaşık olan "gerçek dışı bilgi verme" (desinformation) kavramı ,batılı ülkelerde son zamanlarda kullanılan bir kavramdır. Kullanımı aslında ilk defa Sovyetler Birliğinin batıya karşı enformasyon aldatmacası ile ilgili uygulamaları ile kullanılmaya başlamıştır(7).

Bugün ise bu kavram çok daha geniş bir anlamda kullanılmaktadır.Kullanıldığı bir diğer alanda Borsa da kişilere kurumlar hakkında yanlış bilgi vererek haksız çıkarlar elde etmeye yöneliktir. Bu durum doğaldırki kamuoyunun borsaya bakış açısını etkilemekte beraberinde, borsanın olumlu işlevleri olumsuz yönler olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Gerçek dışı bilgi veren kaynaklar borsada bulunan kişilere güven veren ve yansız görüntü içinde olan kurumlardır. Bu tip bir uygulamaya gidenler bire bir etkilemeyi seçmekle birlikte kamuoyunu oluşturan , etkileyen basını ve onun üyeleri olan gazetecileri tercih edeceklerdir. Daha öncede belirttiğim gibi basın eğer bilgi verme , kamuoyunu aydınlatma yerine yönlendirme (Manipülasyon) yi tercih etmişse belkide istemese de gerçek dışı bilgilen-dirme(Desinformation) şeklinde kullanılacak ve böylece kamusal sorumluluğunu yerine getirmediği gibi toplumsal zarar verecektir.

Ancak böylesi bir durumun engellenmesi mümkün olmamakla birlikte sadece ihtimalin azaltılması söz konusu olmaktadır.Bu durumunda gerçekleşmesi ancak iyi eğitilmiş yetişmiş elemanlardan oluşmuş bir basınla mümkün olabilecektir.

4- ARZ, TALEP ARASINDA BAĞLANTI KURMANIN ÖNEMİ

Geçmişten bugüne kadar uygulanan ekonomik sistemler gözden geçirildiğinde görülecektir ki Tam Rekabet Piyasasının, şartları sağlandığında yani görünmez elin o düzenleyici fonksiyonu piyasalarda hakimiyeti gerçek-

leştiginde çelişkiler ortadan kalkmaktadır. Ancak herkes tarafından bilindiği gibi ekonomik ve siyasi sistemlerin uzun vadede gösterdikleri hedefler vardır. Bu hedefler birçok şartın biraraya gelmesi ile mümkündür, bu sebeble de hiç bir zaman bu şartlar biraraya gelmez. Örneğin Komünist ideolojinin sınıfsız toplumu, Kapitalist ideolojinin mutlak refah toplumu gibi. Bu örneklerde olduğu gibi şartların sağlanamamasından dolayı vaat edilenlerle gerçekleştirenler birbirleri ile büyük çelişkileri içermiştir. Bu sebeble Tam Rekabet Piyasasının tüm şartları bir araya gelmediği için piyasayı düzenlemesi beklenen "görünmez el" bir türlü işlevini yerine getiremez ve arz ile talep arasındaki düzensizlikler de devam eder(9). Ancak kötünün iyisi durumunda olan Tam Rekabet Piyasası anlayışı vaat ettiklerinin hepsini yerine getirmemiş olmasına rağmen topluma kazandırdıkları gözönüne alınacak olursa tercih edilmektedir. Bu piyasanın en önemli işlevlerini yerine getirmede Borsaya da çok önemli görevler düşmektedir.

Ancak bu görevlerini yapabilmesi için Tam Rekabet Piyasasının özelliklerinden olan açıklık ve şeffaflık anlayışının Borsa içinde geçerli olması gerekmektedir. Burada da basına büyük görevler düşmektedir. Açıklığın sağlanmasında hukuki güvencelerin yanında uygulamadaki açıklığın sağlanmasında üstüne düşenleri yapması önem taşımaktadır.

Günümüzde toplumlar kompleks yapılarını geliştirip büyüdükçe siyasi demokrasinin işlevi azalmakta ekonomik hayatın kurumları daha etkin rollere sahip olmaktadır. Sermaye piyasası gelişmiş ülkeler yakından incelenecek olursa demokrasinin temel kurumu olan "Meclisler" toplum hayatındaki yerlerini yavaş yavaş ekonomik kurumlara bırakmaktadırlar. Bu ekonomik kurumların en önemlisi de Borsalardır. Borsa ekonominin meclisi haline gelmekte ve ülkenin makro durumunun yakından incelenip gerektiğinde müdahalelerin bile yapılabildiği bir yapıya kavuşmaktadır. Tüm bu gelişmeler klasik demokrasi anlayışının farklı bir yorumunu ekonomide yaşadığımızı göstermektedir. Tabidir ki belirtilen bu gelişmenin sağlanması ve sağlıklı sonuçlar vermesi aynı siyasi demokrasilerde olduğu gibi tam bir katılımın gerçekleşmesi ile mümkündür. Tam bir katılım ise sürekli, dengeli ve sağlıklı bir bilgilenmeyle olacaktır. Bu gerçekleştiği ölçüde kişiler kendi geleceklere beraberinde de toplumsal geleceklere sahip çıkacaktır. Vahşi kapitalizm olarak nitelenen ekonomik sistemin sosyal eksiklikleri de yukarıda belirtilen tam katılmayla ortadan olacaktır.

Tabidir ki buraya kadar belirttiğin tüm özellikler ve uygulamalar teodir. Çünkü belirtilen şartlar şimdiye kadar tam anlamıyla biraraya gelme-

miştir. Bugüne kadar ki tecrübelerde göstermiştir ki teori ile pratik birbirleri ile çelişmektedir. Yaşanılan ideolojik gelişmeler ortadadır. Ancak Borsa konusunda belirttiğim ve beklentilerim olan gelişmeler ise pratikte başarıya ulaşacağıнын sinyallerini uluslararası alanda kısıtlı olsa yapılan uygulamalardan görülmektedir.

5- SONUÇ

Yaşadığımız bu son dönem bize göstermektedir ki ekonomik ve siyasi anlamda bir kilitlenmeye gidilmektedir. Temelinde ise toplumların yönetime katılmaları yetersiz ve demokrasi kavramının ruhunu kaybetmesi sonucunda ulusal, uluslararası uçurumların oluşmasıdır. Böylesine makro ve mikro anlamda uçurumların oluşması beraberinde genel hoşnutsuzluk ve huzursuzlukların oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Genel anlamda katılımın sağlandığı ve uçurumları azaltıcı etkisi gözardı edilmeyecek olan Borsa kavramı topluma bir sonra ki aşamasında ise toplumlara mal edilmesi gerekmektedir. Bu gerçekleştirildiği ölçüde toplumlar arası düzen sağlanabilir. Unutulmamalıdır insan denen varlık " homo economicus" psikolojisine sahiptir. Bu psikoloji genel karar alma mekanizmaları üzerinde en fazla etkiye sahip şartlanmadır.

Böylesine bir şartlanma eğer belli kurallar içinde toplum çıkarlarına kanalize edilemezse vahşi kapitalizm kurallarının geçerli olduğu gücünün kuvvetsizi ezdiği bir sisteme doğru gidilecektir. Halbuki insanın bu iç dinamiği borsa içinde kontrol edilerek topluma sunulabilirse kalkınmanın itici gücü olacaktır. Bu kontrolün en başında ise "bilgi eşitliği" ile sağlanabilir. Bu sağlandığı taktirde refah toplumu yolunda önemli bir adım atılmış olacaktır. Bilgi eşitliğinin günümüzdeki anlamını karşılayan kavram ise "Kamuoyunu Aydınlatma"dır. Kamuoyunu Aydınlatma da kullanabileceğimiz en önemli araç ise Basın olacaktır. Basın bu amaçla kullanıldığı ölçüde varlık nedeni o ölçüde meşrulaşacaktır.

Son söz: Her konuda aydınlatılmış bir kamuoyunun geleceği'de aydınlıktır.

DİPNOTLAR

- (1) Talcott Persons - Neil Smeller, **Economy and Society**, London, 1977, s.112.
- (2) Jeffrey Little, Lucien Rhodes, **Understanding Wall Street**, Liberty Pu-

- lishing Marylan , New York , 1984, s.84.
- (3) Muharrem Karşlı, **Borsa**, 3. Baskı, İstanbul, 1989, s.453.
- (4) Abdurrahman Yıldırım, "Piyasalarda Güven", **Cumhuriyet Gazetesi**, 6.1.1994, s.10.
- (5) Philippe Breton, "İletişim Araçları,İletişim ve Kültür", **Medya Dünyası**,Çev: Oya Tatlıpınar,İletişim Yay., İstanbul, 1992,s.179.
- (6) Karşlı, **a.g.e.**,s.471.
- (7) Breton, **a.g.e.**, s.33.
- (8) Robert Picardo, **Media Economics**,Londra,1989, s.127.
- (9) Breton, **a.g.e.**,s.286.